

خدمات اطلاع‌رسانی در کتابخانه‌های دانشگاه تهران

فصلنامه اطلاع‌رسانی. دوره ۱۶، شماره ۱ و ۲

دکتر ناهید بنی‌اقبال

عضو هیئت علمی دانشگاه تهران

چکیده

در این پژوهش اطلاعات کمی و توصیفی از امکانات ارائه خدمات اطلاع‌رسانی در کتابخانه‌های دانشگاه تهران از جمله دستیابی به اطلاعات منابع، و انواع برگه‌دان‌ها، فهرست‌های چاپی، پایانه‌های رایانه‌ای، چگونگی دستیابی به منابع، ساعات کار کتابخانه‌ها، چگونگی عضویت، وضعیت امانت از نظر تعداد عنوان‌ها و طول مدت امانت، انواع امانت و چگونگی مبادله منابع و اطلاعات آن، گردآوری شده است. یافته‌های پژوهش به جدولهایی تبدیل و با توجه به نظرات صاحب‌نظران کتابداری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و در نهایت نتایج و پیشنهادهایی ارائه شده است.

«هارولد اینیس» (۱۹۷۲) دانشمند کانادایی، در اثر خود به نام «امپراطوری و ارتباطات» نشان می‌دهد که چگونه تمامی جوامع، از بابلیان تا زمان حاضر، از طریق تولید و اشاعه اطلاعات شکل گرفته‌اند. ویلبر شرام (۱) (۱۹۸۲) از پیشگامان پژوهش‌های علم ارتباطات به همکاران خود متذکر می‌شود که ارتباطات محل اتصال است که تمامی رشته‌ها به آن وصل می‌شوند. (۲)

حال در عصر اطلاعات و انتقال بهتر آن از طریق ارتباطات این سؤال مطرح است که آیا دانشجویان در دانشگاه‌ها به طور اعم و در دانشگاه تهران به طور اخص چگونه در معرض این انتقال اطلاعات قرار می‌گیرند. بدیهی است که کیفیت آموزش، ارتباط مستقیمی با کتابخانه‌ها، اطلاعات گردآوری شده آن‌ها و چگونگی اشاعه آن‌ها دارد. اما این کیفیت خود روندی دوسویه دارد. از یک سو این سؤال مطرح است که آیا این دانشجویان روش استفاده مفید و مؤثر از کتابخانه را آموخته‌اند؟ و از سوی دیگر آیا کتابداران و مدرسان، تجربه چنین استفاده‌ای را به دانشجویان ارائه می‌دهند، تا کتابخانه بخش لازم و مفید در نظام آموزشی آن‌ها باشد؟

پاسخ به سؤالات فوق نیازمند پژوهش‌های کیفی در خصوص چگونگی استفاده دانشجویان و رضایتمندی آن‌ها از ارائه خدمات کتابخانه‌ها است و نیز پژوهش‌هایی از چگونگی ارائه خدمات در کتابخانه‌ها یا چگونگی استفاده از کتابخانه در نظام آموزشی که در سطح دانشگاه تهران، برنامه ریزی کلانی را می‌طلبد. اما آگاهی از چگونگی صورتی و کمی خدمات اطلاع‌رسانی در کتابخانه‌ها نیز می‌تواند پایه و اساس برنامه‌ریزی‌های تحول کتابخانه‌ها به سوی کتابخانه‌هایی پویا و متناسب با به کارگیری فناوری‌های جدید باشد.

توجه به مسائل فوق، یعنی نیاز به بررسی وجوهی از ارائه خدمات اطلاع‌رسانی در دانشگاه تهران، نگارنده را بر آن داشت تا پژوهشی در زمینه چگونگی ارائه خدمات اطلاع‌رسانی در دانشگاه تهران انجام دهد.

دانشگاه تهران در حال حاضر بر ۳۳ کتابخانه دانشکده‌ها، سازمان‌های پژوهشی و خدماتی، و نیز کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد نظارت دارد. لذا تمامی این کتابخانه‌ها جامعه این پژوهش را تشکیل می‌دهند.

هر مفهومی از کتابخانه که با کتاب‌های موجود در قفسه‌ها ارتباط دارد بطور حتم و یقین با مشکلات و مسائلی همراه است. بنابراین حل مشکلات و مقابله با مسائل، چالشی است که در هر کتابخانه پویایی جریان دارد. مشکلات کتابخانه‌های دانشگاهی متعدد و ناشی از افزایش منابع اطلاعاتی و کثرت پذیرفته شدگان در دانشگاه و کمبود امکانات لازم برای تجهیز کتابخانه‌ها در پاسخگویی به این خیل عظیم است. از این رو در این پژوهش سعی شد اطلاعاتی از وضعیت موجود خدمات اطلاع‌رسانی در کتابخانه‌های دانشگاه تهران فراهم شود. در این بررسی مقوله‌هایی از قبیل مقررات و دستورالعمل‌های خدمات اطلاع‌رسانی، وجود انواع مجرای بازیابی اطلاعات و تنوع خدمات ارائه منابع اطلاعاتی مورد توجه قرار گرفته و با پیش فرض «نبود برنامه‌های همکاری و هماهنگی در تبادل اطلاعات» سعی شده تصویری از وضع موجود ترسیم شود. بدیهی است که هرگونه

تحول سازمانی یا تغییر در روش‌های به کارگیری فناوری اطلاعات و حتی متناسب ساختن خدمات این کتابخانه‌ها با نیازهای موجود باید براساس چنین یافته‌هایی صورت گیرد.

یافته‌های این پژوهش

۱- دستیابی به اطلاعات منابع

برگه‌دان‌ها: در میان این تعداد کتابخانه تخصصی مطابق جدول شماره ۱، ۱۱ کتابخانه از برگه‌دان فرهنگی استفاده می‌کنند. برگه‌دان کتابخانه مرکزی نیز فرهنگی است، اما در ۲۲ کتابخانه از برگه‌دان مؤلف - عنوان استفاده می‌شود. در ۲۵ کتابخانه امکان بازیابی موضوعی از برگه‌دان‌ها وجود دارد. در ۱۳ کتابخانه دسترسی به اطلاعات منابع از طریق رف برگه‌دان نیز امکانپذیر است و تنها در سه کتابخانه از طریق برگه‌دان نمایه‌ها، امکان دسترسی به منابع نمایه‌سازی شده وجود دارد.

جدول شماره ۱ امکانات دسترسی به اطلاعات منابع از طریق برگه‌دان‌های مختلف را نشان می‌دهد.

فهرست‌های چاپی: تنها در دو کتابخانه فهرست چاپی ماهانه و در ۶ کتابخانه فهرست چاپی فصلی و در یک کتابخانه فهرست چاپی شش ماهه تهیه می‌شود. در هیچیک از این کتابخانه‌ها فهرست چاپی سالانه وجود ندارد و تنها یک کتابخانه به چاپ فهرست چند ساله خود اقدام می‌کند. کتابخانه مرکزی نیز تاکنون فقط یک فهرست چاپی چند ساله تنظیم و منتشر کرده است.

پایانه‌های رایانه‌ای: تنها در ۵ کتابخانه دسترسی به اطلاعات منابع از طریق پایانه‌های وابسته به رایانه کتابخانه امکانپذیر است. هیچ کتابخانه‌ای بصورت اقماری با کتابخانه مادر ارتباط رایانه‌ای ندارد و تنها در دو کتابخانه دسترسی به اطلاعات منابع از طریق پایانه‌های وابسته به مرکز رایانه آن دانشکده یا سازمان امکانپذیر است. این امکان مسلماً در حال حاضر شرایط متفاوتی پیدا کرده؛ از آن جمله در کتابخانه مرکزی است که در حال حاضر دسترسی به اطلاعات منابع از طریق پایانه‌های وابسته به رایانه کتابخانه امکان‌پذیر است.

۲- دستیابی به منابع

در ۱۴ کتابخانه، مطابق جدول ۲، دستیابی به منابع در قفسه‌های باز امکانپذیر است و در ۱۱ کتابخانه این خدمات اطلاعاتی از طریق قفسه بسته انجام می‌گیرد. دسترسی به منابع اطلاعاتی مختلف در ۱۰ کتابخانه بر حسب نوع منابع، ترکیبی از دو روش قفسه باز و بسته است؛ در دو کتابخانه، مرجع و نشریات ادواری باز و مخازن دیگر منابع، بسته است و در کتابخانه دیگر، فقط مرجع باز و دسترسی به دیگر انواع منابع با قفسه بسته است. در یک کتابخانه دسترسی به اسناد، پایان نامه‌ها و نشریات ادواری صحافی شده از طریق قفسه بسته و دسترسی به دیگر منابع با قفسه باز است. ۶ کتابخانه دیگر که نظام ترکیبی قفسه باز و بسته دارند اطلاعی در خصوص دسترسی به هر یک از انواع مواد نداده‌اند. در کتابخانه مرکزی نیز دسترسی به منابع مرجع، ادواری‌ها و منابع شرقشناسی با قفسه باز و به دیگر منابع از جمله اسناد، پایان نامه‌ها، نسخ خطی، میکروفرم‌ها و کتاب‌ها با قفسه بسته ارائه خدمات می‌شود. جدول ۲ نوع دسترسی به منابع را در کتابخانه‌ها مشخص می‌سازد.

وضعیت اطلاع رسانی از پایان نامه‌ها بدین طریق است که از سال‌های اولیه واسپاری نسخه‌هایی از پایان نامه تحصیلی دانشجویان به کتابخانه‌های دانشکده‌ها و موسسات یا کتابخانه مرکزی، مطابق قانون حفظ حقوق مؤلف (چون این منابع حتی نشر شده هم نیستند) بر مراعات این قانون تأکید بسیار شده و تلاش بر این است که از حقوق تدوین کنندگان این منابع حفاظت کامل به عمل آید. اگرچه اجرای این قانون مانند دیگر قوانین مملکتی به درجه تعهد مجریان آن بستگی دارد، اما علی‌الاصول در تمام کتابخانه‌ها، بجز استثناهایی بسیار نادر، سعی شده است از پایان‌نامه‌ها فقط در حد مطالعه در محل و احياناً یادداشت چند نقل قول با ذکر منبع یا استفاده از منابع و مراجع معرفی شده، و نهایتاً با تهیه کپی از چکیده پایان نامه‌ها استفاده شود.

۳- ترکیب جامعه استفاده کننده کتابخانه‌ها

در تمامی کتابخانه‌ها - بااستثنای کتابخانه مؤسسه لغتنامه دهخدا - ارائه خدمات اطلاعاتی به دانشجویان فراهم است. خدمات اطلاعاتی به استادان نیز در تمامی کتابخانه‌ها - بااستثنای کتابخانه فوق‌الذکر - ارائه می‌شود. کارمندان ۵ کتابخانه در ترکیب جامعه استفاده کننده آن جای ندارند و ۱۰ کتابخانه برای ارائه خدمات اطلاعاتی هیچ محدودیتی را اعمال نمی‌کنند. کتابخانه مرکزی نیز تا حدودی اعمال محدودیت می‌کند.

۴- متوسط مراجعان

بالاترین متوسط مراجعه کننده را کتابخانه دانشکده علوم دارد که در ماه ۲۵۰۰۰ و در روز هزار نفر گزارش شده است. بعد از آن در مرتبه دوم دانشکده هنرهای زیبا با ۸۰۰۰ نفر در ماه و ۳۵۰ نفر در روز است و در مرتبه سوم گروه فیزیک دانشکده علوم ۵۷۰۰ نفر در ماه و ۳۰۰ نفر در روز است. ۱۰ کتابخانه از متوسط مراجعه کننده خود آماری ارائه نداده‌اند. در کتابخانه مرکزی این آمار بسیار متنوع و از ۵۰ نفر تا ۵۰۰ نفر در روز در نوسان است.

۵- ساعات‌های کار و تراکم خدمات در کتابخانه‌ها

مطابق جدول ۳ تفاوت بین تعداد ساعات‌های کار کتابخانه‌ها و همچنین تنوع در ساعات‌های شروع و پایان کار کتابخانه‌ها بسیار زیاد است. بیش‌ترین مدت ارائه خدمات ۱۴ ساعت و نیم از ساعت ۷/۵ تا ۲۲ است و کم‌ترین مدت ارائه خدمات اطلاعاتی در این کتابخانه‌ها ۶ ساعت است که از ساعت ۸ الی ۱۴ می‌باشد.

شروع کار کتابخانه در سه ساعت مختلف ۷/۵، ۸ و ۸/۵ است و پایان کار نیز با تنوع خیلی بیش‌تر از ساعت ۱۴ تا ۲۲ می‌باشد. در کتابخانه مرکزی که حضور کارکنان از ۷/۵ اجباری است، ساعت ارائه خدمات ۱۸ است و ختم آن بسته به ايام متفاوت سال از ۱۴ تا ۲۲ در نوسان است.

بیش‌ترین فراوانی شروع و پایان یکنواخت کار و تعداد ساعات‌های ارائه خدمات، مدت ۷/۵-۱۵/۵ و ۱۵/۵-۱۸ است که در ۸ کتابخانه (۴ و ۴) این زمان و مدت اشتراک دارد و بعد از آن مدت ۸-۱۸ است که در ۳ کتابخانه اشتراک دارد. دیدگر انواع شروع و پایان کار و مدت زمان ارائه خدمات به یک یا دو کتابخانه بیش‌تر اختصاص ندارد. جدول شماره ۳ این تنوع را بخوبی نشان می‌دهد.

مطابق این جدول، تراکم کار در کتابخانه‌ها نیز که تابعی از ساعات‌های شروع و پایان کار و مدت زمان ارائه خدمات می‌باشد تنوع گسترده‌ای دارد. اما بیش‌ترین ساعات‌های تراکم صبحگاهی بین ۹-۱۱ و بیش‌ترین تراکم مراجعه در عصرها بین ۱۵-۱۳ است.

۶- چگونگی عضویت و تعداد اعضا در کتابخانه‌ها

عضویت: در ۲۸ کتابخانه کارت عضویت صادر می‌شود که در کتابخانه مرکزی نیز مصداق دارد و تنها در ۵ کتابخانه چنین کارتی وجود ندارد. در هیچکدام از کتابخانه‌های دانشگاه تهران برای عضویت وجهی دریافت نمی‌شود. شرایط عضویت اکثراً برای استادان، محققان، دانشجویان و کارمندان یکنواخت است و با ارائه کارت شناسایی و یک و در بعضی کتابخانه‌ها دو عکس، کارت عضویت صادر می‌شود.

در کتابخانه‌هایی نظیر کتابخانه مؤسسه باستانشناسی و دانشکده حقوق و علوم سیاسی علاوه بر ارائه کارت و عکس، ارائه معرفی‌نامه نیز الزامی است. در بعضی از کتابخانه‌ها لازم است اعضا فرم آماده شده برای عضویت را نیز پر کنند.

تعداد اعضا: مطابق گزارش‌ها، بیش‌ترین تعداد اعضا را در مرتبه اول کتابخانه دانشکده فنی (۴۷۰۰ نفر) دارد. در مرتبه دوم کتابخانه دانشکده ادبیات و علوم انسانی (۲۸۹۰ نفر) و در مرتبه سوم کتابخانه دانشکده کشاورزی (۲۱۲۱ نفر) بیش‌ترین عضو را دارند. کم‌ترین تعداد اعضا را کتابخانه لغتنامه دهخدا دارد که ۱۷ نفرند. لازم به تذکر است که ۱۲ کتابخانه از تعداد اعضای خود گزارشی ارائه نداده‌اند. کل اعضای هیئت علمی که عضو کتابخانه‌ها هستند ۱۳۱۳ نفر، تعداد دانشجویان ۱۹۱۷۵ نفر و تعداد کارمندان عضو کتابخانه ۸۰۰ نفر هستند که جمعاً گروه ۲۱۲۸۸ نفری را تشکیل می‌دهند.

۷- وضعیت امانت، تعداد و مدت امانت کتاب

استادان: در تمامی کتابخانه‌ها استادان بیش‌ترین تعداد کتاب را می‌توانند به امانت ببرند که تنها در کتابخانه گروه مهندسی متالورژی و مواد، ۱۵ عنوان و در ۵ کتابخانه، ۱۰ عنوان است. این تعداد در کتابخانه‌های دیگر بین ۸ تا دو عنوان است که اکثراً، یعنی در ۱۰ کتابخانه، ۵ عنوان است. در سه کتابخانه استادان می‌توانند به دلخواه خود و بر حسب نیاز، هر قدر کتاب که لازم داشته باشند به امانت ببرند. کم‌ترین تعداد کتابی که یک استاد می‌تواند به امانت ببرد ۲ عنوان در کتابخانه‌های مرکز تحقیقات بیوشیمی - بیوفیزیک و کوی دانشگاه است. در کتابخانه مرکزی هم این تعداد بسته به شرایط از ۲ تا ۵ عنوان در نوسان است.

مدت امانت کتاب برای استادان از یک ترم تا حداقل دو هفته است. ۸ کتابخانه برای مدت یک ترم، یک کتابخانه برای مدت ۳ ماه، ۱۴ کتابخانه برای مدت یک ماه، یک کتابخانه برای مدت ۲۰ روز، و ۴ کتابخانه برای مدت دو هفته به استادان کتاب امانت می‌دهند. ۴ کتابخانه از تعداد و مدت امانت کتاب به استادان اطلاعی نداده‌اند. در کتابخانه مرکزی هم طول این مدت ۳ هفته است.

دانشجویان دکتری: بالاترین تعداد کتابی که یک دانشجوی دکتری می‌تواند به امانت ببرد مطابق جدول فوق‌الذکر ۸ عنوان

است. متوسط تعداد امانت (در ۱۶ کتابخانه) ۵ کتاب است و بقیه بین ۶ تا ۲ عنوان کتاب را به این گروه از دانشجویان برای مدت یک ماه تا دو هفته امانت می‌دهند. در کتابخانه مرکزی هم وضع به همین منوال است. دانشجویان کارشناسی ارشد: بالاترین تعداد کتابی که یک دانشجوی کارشناسی ارشد می‌تواند به امانت ببرد تعداد ۵ عنوان است. متوسط ۵، ۴، ۳ عنوان در کتابخانه‌ها رایج است و محدودی نیز به ۲ عنوان بسنده کرده‌اند. حداکثر مدت امانت کتاب به این گروه یک ماه است. تنها در دو کتابخانه دانشکده کشاورزی کرج و دانشکده ادبیات، متوسط این زمان ۳ و ۲ هفته می‌باشد. کم‌ترین زمان امانت کتاب به این گروه در دانشکده دامپزشکی یک هفته است. در کتابخانه مرکزی تعداد ۲ عنوان برای ۳ هفته است. کارمندان: هر کارمند می‌تواند بین ۱ تا ۳ عنوان کتاب برای مدت حداکثر یک ماه در یک کتابخانه (دانشکده تربیت بدنی) و بقیه بطور متوسط برای مدت دو هفته، و کم‌ترین مدت یک هفته (در کتابخانه دانشکده الهیات) به امانت ببرند.

۸- نظام‌های ثبت امانت کتاب

روش شایع در ۲۳ کتابخانه برای ثبت اطلاعات مربوط به امانت کتاب و دیگر منابع اطلاعاتی، تهیه برگه‌های امانت در جیب کتاب است که در ۲۰ کتابخانه با دو برگه و در ۳ کتابخانه با گذاشتن سه برگه در جیب کتاب انجام می‌شود. در ۳ کتابخانه، ثبت اطلاعات امانت منابع با صدور فیش است. این کار در دو کتابخانه با صدور فیش‌های دوبرگه‌ای و در یک کتابخانه با صدور فیش سه برگه‌ای انجام می‌شود. در ۴ کتابخانه نیز روش‌های دیگری از قبیل صدور یک فیش و تهیه یک برگه در جیب کتاب، یا تکمیل فرم مناسب، یا با ثبت در کارت عضویت انجام می‌گیرد. ثبت امانت در کتابخانه مرکزی نیز با صدور فیش سه‌برگه‌ای است.

۹- امانت بین کتابخانه‌ای

در ۲۸ کتابخانه خدمات امانت بین کتابخانه‌ای ارائه می‌شود. مطابق جدول ۴ تنها در ۳ کتابخانه چنین خدماتی وجود ندارد و ۲ کتابخانه نیز از ارائه این خدمت گزارشی ارائه نداده‌اند. ۱۹ کتابخانه برای انجام این خدمت شرایط مدونی دارند و دو کتابخانه نبود شرایط مدون را گزارش داده‌اند. ۱۳ کتابخانه معتقدند که شرایط اجرای این امانت رضایتبخش است و ۴ کتابخانه اظهار عدم رضایت کرده‌اند؛ تنها یک کتابخانه به علت آن، که عدم همکاری کتابخانه‌های دانشکده‌های دیگر است، اشاره کرده. جدول ۴ وضعیت امانت بین کتابخانه‌ای را در بین کتابخانه‌ها مشخص می‌کند. در کتابخانه مرکزی هم که این خدمت از قدیم

رواج داشت به علت گرفتاری‌های مختلف از جمله پای‌بند نبودن کتابخانه‌ها به قوانین و مقررات، این خدمت متوقف شده است.

۱۰- امانت برای یک شب

در تمامی کتابخانه‌ها امانت منابع برای یک شب وجود دارد و این نوع امانت بیش‌تر از کتب در سی رزرو، در مواقع خاص از مراجع و مجلات و در اکثریت کتابخانه‌ها برای کتاب‌های تک نسخه وجود دارد. تنها کتابخانه دانشکده‌های محیط زیست، علوم اداری و مدیریت بازرگانی، و کتابخانه مرکزی این نوع امانت را ارائه نمی‌دهند.

۱۱- رزرو

خدمات رزرو کتاب نیز در ۲۷ کتابخانه و نیز کتابخانه مرکزی وجود دارد و دانشجویان بقیه کتابخانه‌ها از دریافت چنین خدمتی محروم هستند. اما تنها در ۹ کتابخانه، رزرو کتاب توسط استاد برای دانشجو انجام می‌گیرد و در بقیه کتابخانه‌ها تقاضای ارائه این نوع خدمت از جانب خود استفاده کننده است.

۱۲- تهیه اطلاعات گزینشی (اس دی آی)

اطلاعات گزینشی فقط در سه کتابخانه دانشکده علوم، کشاورزی، و مؤسسه باستانشناسی فراهم می‌شود و ارائه خدمات برای استادان و دانشجویان مقاطع مختلف یکسان است.

۱۳- اشاعه اطلاعات

مطابق جدول ۵ در ۱۷ کتابخانه، اشاعه اطلاعات به یک یا چند روش انجام می‌گیرد؛ بدین صورت که در ۸ کتابخانه، تازه‌های کتاب نشر می‌شود. ۳ کتابخانه (دانشکده‌های فنی، کشاورزی و تحقیقات کویری و بیابانی) فهرست‌های ادواری تهیه می‌کنند. تنها کتابخانه مرکز بین‌المللی زبان فارسی در مجله نشر شده مرکز به اشاعه اطلاعات می‌پردازد. ۱۲ کتابخانه با نصب آگاهینامه‌هایی در تابلو اطلاعات، خدمات اشاعه اطلاعات گردآوری شده را ارائه می‌دهند که کتابخانه مرکزی هم از این نوع است. جدول شماره ۵ روش‌های اشاعه اطلاعات در کتابخانه‌ها را مشخص می‌کند.

۱۴- دیگر انواع خدمات در کتابخانه‌ها

تکثیر: از انواع خدمات جنبی در کتابخانه، امکانات تکثیر مورد نیاز مراجعه‌کنندگان است. خدمات تکثیر اوراق در ۱۱ کتابخانه وجود دارد، اما تکثیر میکروفرم‌ها فقط در ۳ کتابخانه (دانشکده‌های اقتصاد فنی، و هنرهای زیبا) انجام می‌گیرد. کتابخانه مرکزی نیز از این نوع است.

خدمات گروه‌های ویژه (معلول): در تنها ۵ کتابخانه (دانشکده‌های الهیات، حقوق، علوم اداری، کشاورزی، و مرکزی) دانشجویان معلول اعم از نابینا، ناشنوا و دیگر معلولان جسمی وجود دارند و تنها در دو کتابخانه (دانشکده الهیات و کشاورزی) این خدمات توسط بخش خاصی ارائه می‌شود و ۳ کتابخانه (دانشکده حقوق، مؤسسه مطالعات عالی بین‌المللی، و مرکزی) ایجاد چنین بخشی را در برنامه‌های آینده خود دارند. در کتابخانه مرکزی در حال حاضر این خدمات ارائه می‌شود.

۴ کتابخانه علت عدم ارائه خدمات مخصوص گروه‌های ویژه را کمبود امکانات، مکان و نیروی انسانی گزارش کرده‌اند.

۱۵- مبادله منابع و اطلاعات

مبادله منابع: در ۸ کتابخانه مطابق جدول ۶ امکانات مبادله منابع وجود دارد، اما ۱۳ کتابخانه، نبود چنین امکاناتی را گزارش داده‌اند و ۱۲ کتابخانه هیچ‌گونه اطلاعی از وجود این امکانات نداده‌اند. تنها ۵ کتابخانه (دانشکده‌های فنی، کشاورزی، طبیعی، مرکز بین‌المللی آموزش زبان فارسی، و مؤسسه روانشناسی) برای مبادله منابع خود شرح مدونی دارند. ۳ کتابخانه

دیگر نبودن چنین دستورالعمل مدونی را گزارش داده‌اند. کتابخانه مرکزی نیز بخشی را به مبادله منابع اختصاص داده است. مبادله اطلاعات: مطابق جدول فوق‌الذکر در ۵ کتابخانه مبادله اطلاعات وجود دارد که کتابخانه‌های طرف مبادله اطلاعات نیز مشخص شده‌اند. جدول ۶ امکانات مبادله منابع و اطلاعات را در کتابخانه‌های مختلف نشان می‌دهد.

۱۶- برقراری نمایشگاه‌ها و گردهمایی‌ها

تنها ۹ کتابخانه از داشتن امکانات برقراری نمایشگاه کتاب برخوردار هستند که در ۵ تا از این کتابخانه‌ها امکان نمایش کارهای انجام شده در کتابخانه، و در ۳ کتابخانه امکان نمایش کارهای انجام شده توسط دانشجویان، وجود دارد. فقط یک کتابخانه (دانشکده کشاورزی) امکانات برگزاری سمینار یا انجام دوره‌های کارورزی و کارآموزی را دارد. کتابخانه مرکزی نیز امکان برقراری نمایشگاه‌ها و سمینارهای بزرگی را دارد.

تحلیل یافته‌ها

۱- دستیابی به اطلاعات منابع

استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی هم برای ایران (۳) و هم در خارج (۴)، هر دو در رهنمودهای کیفی توصیه می‌کنند که استفاده همزمان از فهرست برای چندین نفر از مراجعه کنندگان امکانپذیر باشد. این در صورتی است که یا کتابخانه‌ها از نظام‌مآشینی برخوردار باشند تا با کمک پایانه‌ها، دسترسی افراد متعدد به یک فهرست مشخص در یک زمان امکانپذیر باشد، یا اگر فهرست کتابی است، نسخه‌های متعددی از آن تهیه شود. اما تنها برگه‌دان‌ها، بخصوص اگر نظم فرهنگی داشته باشند، مسلماً چنین کارایی را نخواهند داشت. یک سوم از کتابخانه‌های دانشگاه از برگه‌دان‌های فرهنگی استفاده می‌کنند و در بقیه کتابخانه‌ها، امکانات دستیابی به اطلاعات منابع از طریق برگه‌دان‌های مؤلف، عنوان، موضوع و در تعداد کمی از رف‌برگه‌دان امکانپذیر است.

فهرست‌های چاپی نیز در ۹ کتابخانه به صورت‌های ماهانه یا فصلی یا ششماهه فراهم می‌شود. در ۷ کتابخانه نیز مراجعه‌کنندگان به پایانه‌های وابسته به رایانه کتابخانه یا مرکز رایانه در دانشکده دسترسی دارند و اطلاعات منابع را به دست می‌آورند. اما هنوز از کاربرد سیستم‌هایی نظیر «آپک» یا «میانجی کاربر گرافیکی» در کتابخانه‌های دانشکده‌ها و کتابخانه مرکزی خبری نیست. فهرست مشترک کتابخانه‌های دانشگاه که حداقل بتواند از موجودی منابع در کتابخانه‌های مختلف اطلاع دهد بسیار ناقص، محدود و غیرقابل اعتماد است و در نتیجه کارایی لازم را ندارد و فقط فضایی از کتابخانه را اشغال کرده است.

۲- دستیابی به منابع

در زمانی که «اوانس» و دیگران (۱۹۹۶) در انتظار درخشش نظم جدیدی در دنیای اطلاعات هستند که نتیجه آن، اجرای عدالت بیش‌تر در جریان جهانی دسترسی به اطلاعات باشد، (۵) حدوداً دو سوم از کتابخانه‌های دانشگاه با قفسه‌های بسته به مراجعان ارائه خدمات می‌کنند. طبق جدول ۲ تنها در ۱۴ کتابخانه، دستیابی به اطلاعات با روش قفسه باز انجام می‌گیرد و در نیمی از ۲۰ کتابخانه با قفسه بسته، و تنها دسترسی به مراجع و نشریات ادواری در قفسه‌های باز امکانپذیر است.

حال دانشجوی بیگانه با کتابخانه و نظام‌های دستیابی به اطلاعات تا چه زمانی باید در وحشت چگونگی آگاهی از این مکانیسم بسته بماند! در صورتی که اگر قفسه‌ها باز بود، او می‌توانست کنجاوی خود را در همان هفته‌های اول ورود به کتابخانه با مروری حتی بر تمامی قفسه‌ها ارضا کند، محل کتاب‌های مورد نیاز خود را کشف نماید، و به مرور، لذت تورق کتاب‌های مختلف را درک کند. ارائه خدمات اطلاعاتی کتابخانه‌های دانشگاهی با قفسه بسته با بهانه «گم شدن کتاب» خاطره «کتاب‌های زنجیر شده» را تجدید می‌کند.

در سال‌هایی که کیفیت آموزش عالی براساس کیفیت کتابخانه‌ها، مجموعه‌های آن‌ها و ارائه خدماتشان ارزیابی می‌شود، مسلماً دو گروه استادان و دانشجویان کاربران اصلی کتابخانه‌ها هستند. اما در این مشارکت، چگونگی نظام آموزشی شرط اصلی حاکم بر ماجرا است. نظام آموزشی متکی بر کتابخانه، الزاماً خدمات گسترده‌تری را از کتابخانه توقع دارد و در نتیجه، استفاده مؤثری از کتابخانه خواهد داشت:

— نمایش کتاب‌های مربوط به موضوع در کلاس درس (علاوه بر ارائه فهرستی از آن‌ها)،

— تعیین تکالیفی که الزاماً مراجعه به کتابخانه را دربر خواهد داشت،

— مباحثات کلاسی درخصوص منابع کمکی هر درس،

— جستجوی عنوان‌های منابع موجود مربوط به درس در دیگر کتابخانه‌ها (هر چند معدود) توسط دانشجویان، همه و همه فعالیت‌هایی هستند که نظام آموزشی را با کتابخانه پیوند می‌دهند. آیا چند درصد از آموزش این دانشگاه، امروزه بر این فعالیت‌ها تأکید دارد؟

محققان، سومین گروه جامعه کتابخانه‌های دانشگاهی به شمار می‌روند که اکثر آن‌ها، دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی از گروه‌های آموزشی دیگر دانشگاه هستند، یا بندرت فارغ‌التحصیلانی که، دست اندرکار انجام تحقیق، به مجموعه‌ای که با آن آشنا هستند مراجعه می‌کنند. اما در حدود یک سوم کتابخانه‌های دانشگاه هیچگونه محدودیتی برای گروه‌های مراجعه‌کنندگان اعمال نمی‌شود.

۴- متوسط مراجعان

در تراکم تعداد مراجعان دو عامل مهم مؤثر هستند: اول تعداد مراجعه‌کنندگان بالقوه هر کتابخانه است که دانشجویان و استادان یک دانشکده یا مؤسسه هستند و دوم گسترش مجموعه است که طبیعتاً مراجعه‌کننده گسترده‌تری را می‌طلبد. با توجه به جامعه استفاده‌کننده کتابخانه‌های دانشکده‌های ادبیات و حقوق، انتظار می‌رود متوسط تراکم بیش از ۱۳۰۰ لی ۱۰۰ نفر داشته باشند. دانشکده فنی نیز با توجه به تعداد حدوداً ۸ هزار نفر جامعه بالقوه کتابخانه، گرچه مجموعه بسیار ناچیز ۲۶۰۰۰ جلدی در اختیار دارد، اما انتظار می‌رود تراکم مراجعه‌کننده بیش از ۱۶۰ نفر در روز را داشته باشد. این تراکم وقتی معنادارتر می‌شود که با تراکم کتابخانه دانشکده علوم، یعنی ۱۰۰۰ نفر مراجعه‌کننده در روز، با توجه به حدوداً ۲۵۰۰ نفر جامعه بالقوه و با مجموعه ۲۳۱۰۰ جلدی آن مقایسه شود.

بعد از تراکم کتابخانه دانشکده علوم، بالاترین تراکم را کتابخانه دانشکده هنر با ۳۵۰ نفر در روز دارد و تراکم در بقیه، به تفاوت بین ۳۰۰ تا ۵ نفر در روز است. گرچه تعیین کیفیت یک مجموعه به ارزیابی عوامل بسیاری وابسته است، اما توجه به نسبت‌های فوق را شاید بتوان یکی از عوامل تعیین‌کننده این کیفیت دانست.

۵- تنوع ساعت‌های شروع و پایان کار کتابخانه‌ها

ساعت‌های شروع کار کتابخانه‌ها با اختلاف یک ساعت (از ۷/۵ تا ۸/۵) چندان قابل توجه نیست که اختلاف ساعت‌های پایان کار کتابخانه‌ها که بین ساعت ۱۴ تا ۲۲ می‌باشد. اختلاف تعداد ساعتها نیز از ۶ ساعت (یعنی ۸ تا ۱۴) تا ۱۴ ساعت (یعنی ۵ تا ۷) متفاوت است.

این تنوع را مراجعه‌کننده به کتابخانه‌ها چگونه حدس بزنند یا به خاطر بسپارد، و چگونه مدیریت چنین تنوعی می‌تواند عادلانه و منصفانه باشد؟ این امری است مربوط به تشکیلات سازمانی، که اگر هم درخصوص کارکنان اعمال شود، اما درخصوص مراجعه‌کنندگان، مدیریتی خاص را می‌طلبد تا شکلی عادلانه و منصفانه بیابد. توجه به تراکم ساعات کار نیز از مواردی است که به مدیران کمک می‌کند که بتوانند راهبردهای مؤثری را در مدیریت خدمات اطلاعاتی و کارکنان به کار برند.

۶- عضویت در کتابخانه‌ها

مراجعه به کتابخانه برای صدور کارت عضویت شاید اولین ارتباط دانشجوی تازه وارد با کتابخانه و کتابدار است. همین ارتباط

اگر بطرز صحیح هدایت شود، اولین گام‌های یک ارتباط ثابت و تنگاتنگ بین دانشجو و کتابخانه، هم از نظر رفتاری و هم از نظر اطلاعاتی خواهد بود. کتابدار با ایجاد ارتباطی مسئولانه در قبال دانشجوی تازه وارد، اعتماد او را استحکام می‌بخشد و تداوم حضورش را در کتابخانه پایه‌ریزی می‌کند.

از نظر اطلاعاتی نیز در همین دیدارهای اولیه می‌توان اطلاعاتی را در اختیار تازه وارد گذاشت که مسلماً او در جستجوی آن‌ها است و از وجودش اطلاعی ندارد؛ از آن جمله است ارائه راهنمای کتابخانه و مطمئن ساختن او از ارائه کمک‌هایی در آینده برای کسب مهارت‌ها و توانایی لازم در استفاده از کتابخانه.

تنها در ۵ کتابخانه کارت عضویت صادر نمی‌شود و در هیچ کدام از کتابخانه‌ها انجام عضویت هزینه‌ای در بر ندارد. از ۳۵۵۹۸ نفر دانشجو که کلاً استفاده‌کنندگان بالقوه این کتابخانه را تشکیل می‌دهند، عضویت ۱۹۱۷۵ نفر مشخص شده است. از ۱۶۲۰ نفر استاد و محقق ۱۳۱۳ نفر و از ۲۸۶۷ نفر کارکنان ۸۰۰ نفر در کتابخانه‌ها عضویت دارند. کل اعضای کتابخانه‌ها ۲۱۲۸۸ نفر می‌باشند و این بدان معنا است که حدود نیمی از جامعه استفاده‌کننده بالقوه دانشگاه در کتابخانه‌ها عضویت ندارند و احتمالاً با خدمات این کتابخانه‌ها نیز ممکن است بیگانه باشند.

۷- امانت

وضعیت امانت کتاب در کتابخانه‌های دانشگاه بسیار متفاوت است. تعداد کتاب‌های امانت داده شده به استادان با «حسب نیاز» و «به دلخواه» شروع و از ۱۵ عنوان به ۲ عنوان ختم می‌شود. مدت امانت کتاب به یک استاد نیز از یک ترم تا دو هفته متفاوت است.

با دانشجویان دوره دکتری تنها در ۱۱ کتابخانه همانند استادان رفتار می‌شود، در حالی که این گروه در مرحله تحقیق هستند و نیازمند تعداد بیشتری کتاب یا منابع دیگر که به امانت ببرند. بالاترین تعداد ۸ عنوان و کم‌ترین ۲ عنوان و فقط برای دو هفته است. بیش‌ترین زمان امانت برای این گروه یک ماه است که مدت قابل قبولی است.

یکسانی تعداد کتاب‌های امانت داده شده به دانشجویان کارشناسی ارشد و کارشناسی بیش‌تر است. در کارشناسی ارشد تعداد بین ۵ تا ۲ و زمان بین یک ماه تا ده روز است. در کارشناسی تعداد بین ۳ تا ۱ عنوان و زمان بین ۲ تا یک هفته متفاوت است.

امانت به کارمندان نیز بین ۳ تا یک عنوان و برای مدت بیست روز تا یک هفته است. تنها در یک کتابخانه تعداد امانت کتاب‌ها ۵

عنوان است که این تعداد برای دانشجو، استاد و کارکنان یکی است!

برای این تنوع در تعداد امانت کتاب و مدت زمان امانت هیچ توجیهی به نظر نمی‌رسد؛ مگر این که قبول کنیم که نبودن آئین‌نامه و دستورالعمل مدون و مشخص برای تمامی کتابخانه‌های دانشگاه موجب این تنوع عملکرد شده است. وگرنه با دانشجویی دوره دکتری در یک دانشگاه، در تمامی کتابخانه‌ها باید یکنواخت رفتار شود و همچنین با دانشجویان دیگر مقاطع تحصیلی.

۸- نظام‌های ثبت امانت

تهیه اطلاعاتی از کتب به امانت برده شده مسلماً نظام واحد و مشخصی را طلب می‌کند که خوشبختانه تا حدودی در بیش از دو سوم کتابخانه‌های دانشگاهی وجود دارد و تنوع روش در یک سوم دیگر کتابخانه‌ها زیاد است. با اجرای راهبرد مناسب برای مسائل این‌گونه کتابخانه‌ها، شاید بتوان نظام هماهنگ و یکنواختی را در تمامی کتابخانه‌ها عملی ساخت.

گردآوری مناسب اطلاعات، اشتراک منابع براساس امانت بین کتابخانه‌ای به گفته «جورو» (۱۹۹۵)، هنوز پایه و اساس خدمات کتابخانه را تشکیل می‌دهد (۶).

امروزه در «دهکده جهانی»، تمامی اطلاعات در دسترس «ساکنان» قرار دارد و به شکرانه پیشرفت‌های فناوری نه در کیفیت فهرست‌ها و نظام‌های بازیابی اطلاعات، دسترسی به اطلاعات بیش از هر زمان دیگری امکانپذیر شده است و مثلاً مجله «امانت بین کتابخانه‌ای و عرضه منابع» در انگلستان مدعی است که هر جوینده‌ای را که تمایل داشته باشد، بطور مداوم در جریان اطلاعات متون مربوط به رشته مورد علاقه‌اش قرار می‌دهد.

اما به قول «لنزینی» (۱۹۹۶) «مراجعه کنندگان کتابخانه که اطلاعات منابع را از فهرست‌ها و پایگاه‌های اطلاعاتی از سراسر جهان دریافت کرده‌اند، انتظار دارند که کتابخانه‌های آن‌ها توانایی اخذ این متون و تحویل به آن‌ها را داشته باشد.» او معتقد است که کیفیت امانت بین کتابخانه‌ای و عرضه متون، روز به روز مهم‌تر می‌شود و بدیهی است که در چنین شرایطی کارکنان، بودجه و فناوری تحویل متون اطلاعاتی، باید آمادگی و پیشرفت لازم را کسب کنند. (۷)

در کتابخانه‌های دانشگاه مطابق جدول ۴ تنها ۳ کتابخانه با این نظام امانت همکاری ندارند و دو کتابخانه نیز گزارشی از مشارکت در این نظام ن داده‌اند و خوشبختانه بقیه کتابخانه‌ها با نظام امانت بین کتابخانه‌ای همکاری دارند و در حدوداً دو سوم کتابخانه‌ها شرایط مدونی نیز وجود دارد، اما تنها ۱۳ کتابخانه از شرایط موجود امانت بین کتابخانه‌ای رضایت دارند و فقط یک کتابخانه علت را بیان و عدم همکاری کتابخانه‌های چند دانشکده دیگر می‌داند.

لازم به ذکر است که کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد که از ابتدای تأسیس از پایه گذاران اصلی نظام امانت بین کتابخانه‌ای بوده بعلاوه عدم تعهد کتابخانه‌های دیگر در قبال انجام شرایط مناسب برای برگشت منابع امانتی، با این نظام همکاری ندارد و مراجعه کننده شخصاً باید امکانات امانت را با عضویت و یا به هر طریق دیگر فراهم سازد.

۱۰- انواع امانت

با توجه به محدودیت بودجه و کمبود امکانات، فضا، کارکنان و غیره، روز به روز تعداد نسخه‌های تهیه شده از عناوین مورد نیاز دانشجویان کاهش می‌یابد و لازم است که راهبردهای مناسبی برای استفاده همه مراجع کنندگان به متون مورد تقاضا، فراهم شود. از این رو امانت‌های محدود برای یک شب در کتابخانه‌های دانشگاه رواج یافته و حتی گاهی لازم است که این امانت به ساعات‌های خاصی محدود شود (مثلاً از آخرین ساعت کار کتابخانه تا ساعت شروع کار در روز بعد) که معمولاً برای متون درسی که فقط یک نسخه از آن‌ها در کتابخانه وجود دارد اعمال می‌شود.

تعیین مجموعه‌ای به نام رزرو، به دلایل فوق در کتابخانه‌ها رواج بیشتری یافته و معمولاً استادانی که روش آموزش متکی بر متون متعدد دارند تعداد مورد لزوم از متون مربوط به درس را برای نگهداری در مجموعه رزرو مشخص می‌کنند و در اکثر کتابخانه‌ها مدت امانت این‌گونه منابع نیز با نظر مشورتی با استاد تعیین می‌شود.

تهیه اطلاعات گزینشی (اس دی آی) که امروزه از خدمات اصلی کتابخانه‌های دانشگاهی به شمار می‌رود در کتابخانه‌های دانشگاه تهران رواجی ندارد و تنها سه کتابخانه به ارائه این‌گونه خدمات اطلاعاتی برای همه مراجعان و بطور یکسان، اقدام می‌کنند. انجام این خدمت در کتابخانه مرکزی نیز وجود ندارد.

۱۱- اشاعه اطلاعات

تنوع روش‌های اشاعه اطلاعات در کتابخانه‌ها مطابق جدول ۵ زیاد است، اما رواج این ابزار اطلاعاتی محدود است و در حدود نیمی از کتابخانه‌ها به آن پرداخته‌اند. حتی کتابخانه مرکزی نیز در اشاعه اطلاعات به صورتهای مختلف، تاکنون ق صور فراوان داشته است.

تکثیر: با توجه به قیمت‌های منابع اطلاعاتی اعم از کتاب‌های مرجع و نشریات ادواری و کمبود تعداد نسخه‌های کتاب‌ها، مراجعه کنندگان به کتابخانه‌ها بیش از گذشته نیازمند تهیه کپی از منابع هستند. امکانات تکثیر امروزه در کتابخانه‌های دانشگاهی کشورهای پیشرفته به صورت عرضه مستقیم توسط خود مراجعه کننده، با انبوهی از کاغذ که در جوار هر ماشین تکثیر قرار دارد گاهی مجانی و در مواردی استثنایی با گذاشتن سکه مشخصی در محل تعیین شده در ماشین به تعداد مورد نیاز عرضه می‌شود.

این خدمت بسیار ضروری امروزه در بعضی از کتابخانه‌های دانشگاه بصورت معضلی هنوز وجود دارد و از آن جمله کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد است که بعلت کمبود دستگاه، تجهیزات و بودجه مرتباً دچار نبود این خدمت است. گروه‌های ویژه: جنگ تحمیلی و مبارزات حق طلبانه مردم ایران در بثمر رساندن انقلاب باعث ازدیاد گروه معلول جسمی در سطح مملکت شده است. این گروه که اکثراً از قشر جوان هستند نیازمند ادامه تحصیلات عالی می‌باشند. پیشرفت‌های دانش اندوزی در ایران موجب شده که کودکان معلول جسمی نیز از امکانات تحصیلات پایه برخوردار شوند و متقاضی تحصیلات عالی باشند.

مطابق گزارش‌ها در سال ۱۳۷۵ تعداد ۲۳۶ نفر معلول در مقاطع مختلف تحصیلی این دانشگاه مشغول به تحصیل بوده‌اند که مسلماً این تعداد امروز افزایش یافته است. از این تعداد ۵۸ نفر نابینا، ۲ نفر ناشنوا و ۱۷۶ نفر در دیگر اعضای بدن ناقص هستند. تعداد معدود ناشنوا بعلت وجود امکانات دیداری، شاید کم‌تر نیازمند ارائه خدمات مخصوص به خود باشند، اما تعداد قابل توجه نابینایان و دیگر معلولان جسمی توجه خاصی را در ارائه خدمات کتابخانه‌ای می‌طلبد که امروزه خوشبختانه به شکرانه فناوری‌های جدید بسیار متنوع و پیشرفته است. اما متأسفانه در کتابخانه‌های دانشگاه با توجه به تعداد دانشجوی فوق‌الذکر تنها در ۵ کتابخانه نظام ارائه خدمات وجود دارد و تنها در دو کتابخانه بخشی برای ارائه خدمات به این گروه‌ها تأسیس شده و ۳ کتابخانه، دیگر نیز ایجاد چنین بخشی را در برنامه‌های آینده خود پیش بینی کرده‌اند. البته لازم است که تمامی کتابخانه‌ها به ارائه چنین خدماتی اقدام نمایند. اما تجهیز کتابخانه‌های دانشکده‌هایی که این‌گونه دانشجویان در آنجا به تحصیل اشتغال دارند از اولویت بیش‌تری برخوردار است و جای آن دارد که بودجه گسترش این گونه خدمات در آینده بصورت درصدی از ارقام بودجه دانشگاه محسوب شود.

۱۳- مبادله اطلاعات و منابع

از کلمه مبادله، یک ارتباط دو جانبه به ذهن متبادر می‌شود که لازمه این دو سویه بودن ارتباط، اکثراً توازنی برای برقراری ارتباط است. حال اگر این توازن در توانایی وجود نداشته باشد، یا ارتباط کارآیی لازم را نخواهد داشت یا استمرار و دوام نخواهد یافت.

در کتابخانه‌های دانشگاه تنها در ۸ کتابخانه امکانات مبادله منابع وجود دارد و در ۵ کتابخانه نظام مبادله اطلاعات برقرار است و برای برقراری این ارتباط تنها دو کتابخانه نظام مدونی در دست دارند. بطور کلی مبادله از خدماتی است که در این کتابخانه‌ها کم‌رنگ است و رواج چندانی ندارد. این ارتباط متقابل حتی در کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد که بخش فعالی هم به این امر اختصاص یافته تبدیل به بخش اهدا شده است، زیرا لازمه تبادل، اطلاع از توانایی‌های طرفین است و این توانایی‌ها در اکثر موارد مبادله، توازن ندارند. از این رو اگر هم مبادله‌ای انجام می‌گیرد به صورت هدیه است و کتابخانه مرکزی در برابر آن چیزی دریافت نمی‌کند. مبادله اطلاعات نیز امکانات فناورانه جدیدی لازم دارد که هنوز این امکانات وجود ندارد. جدول شماره ۶ وضعیت مبادله کتابخانه‌ها را مشخص می‌کند.

۱۴- نمایشگاه‌ها و گردهمایی‌ها

امکانات برقراری نمایشگاه‌ها و گردهمایی‌ها در کتابخانه‌های دانشگاه بسیار محدود و اکثراً منحصر به برقراری نمایشگاه‌های کتاب است. تنها یکی دو کتابخانه امکانات برقراری سمینار یا دوره‌های کارورزی و کارآموزی را دارند. اما کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد هم که امکان برقراری سمینار و گردهمایی‌های اکثر سازمان‌های دولتی و غیر دولتی را

فراهم می‌کند، در برقراری سمینارهای کتابداری بسیار نقش کمرنگی ایفا می‌کند، بطوری که با وجود تذکرها مکرر در قطعنامه‌های گردهمایی اول و دوم «بررسی مشکلات کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌ها» (۸) به تشکیل سومین گردهمایی در تهران و بالاخص در دانشگاه تهران، هنوز این اقدام صورت نگرفته است.

نتایج

فرضیه این پژوهش حاکی از نبود همکاری در اطلاع رسانی، اشتراک منابع و تبادل اطلاعات است و این فرضیه با بررسی مسائل فوق به شرح زیر تأیید می‌شود:

اشاعه اطلاعات: جامعه استفاده‌کننده این کتابخانه‌ها، که باید مرتباً در معرض اطلاع از آنچه که به مجموعه اضافه می‌شود قرار گیرند، تنها در هشت کتابخانه از ورود منابع جدید به صورت تازه‌های نشر مطلع می‌شوند، ۳ کتابخانه فهرست‌های ادواری دارند و ۱۲ کتابخانه به گزارش این اطلاعات در تابلوی اعلانات می‌پردازند و حدوداً نیمی از این کتابخانه‌ها به ارائه هیچ‌گونه

اطلاعاتی از تازه‌های رسیده به کتابخانه اقدام نکرده‌اند (جدول ۵).

دستیابی به اطلاعات منابع: هر دو استاندارد کتابخانه‌های دانشگاهی در رهنمودهای کیفی اطلاع رسانی توصیه می‌کنند که استفاده همزمان از اطلاعات منابع باید برای عده زیادی از مراجعه‌کنندگان امکان‌پذیر باشد. تنها در ۵ کتابخانه از طریق پایانه‌ها دسترسی به اطلاعات، آن هم با تعداد معدودی دستگاه، امکان‌پذیر است. در ۲۹ کتابخانه دیگر، از طریق برگه‌دان‌های فرهنگی یا مولف - عنوان و موضوعی، امکان بازیابی اطلاعات منابع فراهم است و فهرست‌های چاپی نیز در تعداد بسیار ناچیزی تهیه می‌شود.

دستیابی به منابع اطلاعاتی: در زمانی که در جریان دسترسی به اطلاعات، اصل دستیابی به جای مالکیت در اکثریت کتابخانه‌ها اجرا می‌شود، حدوداً دو سوم از کتابخانه‌های دانشگاه با قفسه‌های بسته به مراجعان خود ارائه خدمات می‌کنند. انتخاب این نوع ارائه خدمات اطلاعاتی با بهانه جلوگیری از گم شدن منابع، در زمانی که روش‌های فناوری جدید امکان اجرای انواع کنترل‌ها را فراهم کرده، خاطره کتاب‌انبارها را در اذهان زنده می‌کند.

عدم هماهنگی در تعداد و طول مدت امانت موجب عدم امکان دسترسی یکسان برای جامعه استفاده‌کننده این کتابخانه‌ها شده است؛ در حالی که با دانشجوی مقاطع مختلف در همه کتابخانه‌های دانشگاه باید با نظامی یکنواخت عمل شود.

امانت بین کتابخانه‌های تحقق مسئله اشتراک منابع در بین کتابخانه‌ها است که خوشبختانه، اگر براساس دستورالعمل‌های مدونی نیست، اما در اکثریت قریب به اتفاق اجرا می‌شود و فقط شش کتابخانه که کتابخانه مرکزی نیز از این گروه است در این نظام مشارکتی ندارند و علت آن را عدم همکاری کتابخانه‌های امانت‌گیرنده می‌دانند.

با توجه به قیمت منابع اطلاعاتی بخصوص کتاب‌های پر حجم و ادواری‌ها و عدم امکان تهیه نسخ متعدد، مراجعه‌کنندگان بیش از گذشته نیازمند تهیه کپی از منابع هستند؛ اما این خدمت هنوز در اکثر کتابخانه‌ها از جمله کتابخانه مرکزی با معضل همراه است.

به علت جنگ تحمیلی و نیز به سبب پیشرفت‌هایی که برای تحصیل معلولان جسمی فراهم آمده، تعداد این‌گونه افراد نیازمند به اطلاعات در کتابخانه‌ها افزایش یافته است. در سال ۱۳۷۵ تعداد ۲۳۶ معلول در مقاطع مختلف این دانشگاه مشغول به تحصیل بوده‌اند که ۵۸ نفر نابینا، ۲ نفر ناشنوا بوده‌اند و ۱۷۶ نفر در دیگر اعضای بدن نقص داشته‌اند. اما تنها در ۳ کتابخانه بخش ارائه خدمات به این گروه‌ها وجود دارد و جمعاً ۵ کتابخانه نظام ارائه خدمات به این گروه‌ها را دارند.

تبادل اطلاعات: حدود یک سوم از کتابخانه‌ها به برقراری نظام مبادله اعم از مبادله اطلاعات منابع و مبادله منابع اطلاعاتی اعتقاد دارند. در ۸ کتابخانه امکانات مبادله منابع و در ۵ کتابخانه نظام تبادل اطلاعات وجود دارد. اما کلاً ارتباط نیازمند توانایی دوسویه است و عدم توازن این توانایی‌ها، تبادل اطلاعات را در این کتابخانه‌ها کم رنگ کرده و رواج چندانی ندارد.

پیشنهادها

۱- اشاعه اطلاعات

— تهیه راهنمای استفاده از کتابخانه دانشکده یا سازمان و تسلیم آن به همراه کارت هویت دانشجویی در ابتدای ورود و در زمان ثبت نام در آموزش دانشگاهی.

— تهیه راهنمای استفاده از کتابخانه مرکزی و تسلیم آن به دانشجویان به همراه کارت عضویت آن‌ها.

— نشر تازه‌های کتابخانه‌ها و فهرست‌های چاپی حداقل سالانه برای کتابخانه‌ها.

— ایجاد امکان ماشینی شدن کتابخانه‌ها برای دسترسی بیشتر استفاده‌کنندگان به اطلاعات منابع از طریق پایانه‌ها.

— ایجاد پایگاه‌های منابع مختلف به طور جداگانه، مثلاً پایگاه نشریات ادواری به همراه فهرست مقالات آنچه دریافت می‌کنند.

۲- بازیابی و دستیابی به منابع

— ایجاد امکانات ارائه خدمات با نظام‌های قفسه باز در تمامی کتابخانه‌ها

— یکنواخت کردن وضعیت امانت و تهیه دستورالعمل‌هایی برای تعداد و مدت امانت برای دانشجویان مختلف بخصوص دانشجویان دوره دکتری که بعد از امتحان جامع باید با آن‌ها همانند اعضای هیئت علمی عمل شود.

— ایجاد نظام فعال و پویایی برای امانت بین کتابخانه‌ای و تدوین دستورالعمل‌های مناسب که ضمانت‌های اجرایی موثری داشته باشد.

— رواج خدمات تهیه کتابشناسی گزینشی برای استادان، محققان و دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی که کمک بسیار موثری است در صرفه‌جویی در وقت برای آن‌ها.

— افزودن بر تعداد دستگاه‌های تکثیر و تجهیزات آن، بخصوص در زمانی که بهای منابع اطلاعاتی بسیار گران است و امکان خرید برای دانشجویان روز به روز کمتر می‌شود، امکان دستیابی به منابع را افزایش خواهد داد.

— ایجاد خدمات گروه‌های ویژه و تدوین دستورالعمل‌های لازم و تهیه مجموعه‌های گویا و تجهیزات راحت برای جابجایی این گروه‌ها.

— یکنواخت کردن ساعت‌های کار کتابخانه‌ها و حتی‌المقدور افزایش آن‌ها.

انجام راهکارهای فوق گام مؤثری است در نزدیک شدن به ایفای نقشی که کتابخانه‌های دانشگاهی در بالا بردن کیفیت آموزش دارند.

منابع و مراجع

- 1- Innis, Harold, (1972). Empire and communication. Toronto: University of Tronto press.
- 2- Dizard, Wilson P.(1982). The American Stake; on the Coming Information Age .N.Y. Longman.
- ۳- تعاونی شیرین . پیش‌نویس استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران ، تهران : کتابخانه ملی جم بهوری اسلامی ایران ، ۱۳۷۴ .
- ۴- استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی پیش‌نویس ویرایش ۱۹۹۵ ، ترجمه محمود هدایی ، فصلنامه کتاب، ۱۸ پاییز ۱۳۷۶ . ص ۹۱-۱۲۲،
- 5- Evans,J. et al. BIODOC:access versus holdings in a university library . Interlending and Document Supply ,(1996)24(4),5-11. In: Librarianship and Information work Worldwide: 1998. P.68.
- 6- Jurow, S.R. et al.(1995) Benchmarking Interlibrary Loan: a Pilot .Washington DC:

Association of

Research Libraries , Office of Management Services In: Librarianship and Information Work World Wide:1998. P.2.

7- Lenzini,R.T. Delivery of Documents and More :a View of Trends Affecting Libraries and Publishers.

Journal of Library Administration,(1996) 22(4), 49-70. In: Librarianship and Information Work WorldWide: 1998.

۸- بیانیه دومین گردهمایی کتابداران دانشگاهی. مشهد: ۷ آذر ۱۳۷۱ ، دانشگاه فردوسی .

جدول شماره ۱ امکانات دسترسی به اطلاعات منابع از برگه‌دانه‌ها

ردیف	نام کتابخانه‌ها	فرهنگی	مؤلف	عنوان	موضوع	رف‌برگه	نماینده‌ها
۱	استاد شهید آیت‌الله مرتضی مطهری		*	*	*		
۲	انستیتوی الکترونیک		*	*			
۳	دانشکده ادبیات و علوم انسانی		*	*	*	*	
۴	دانشکده اقتصاد		*	*	*	*	
۵	دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزش		*	*	*		
۶	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	*	*	*	*	*	
۷	دانشکده دامپزشکی		*	*	*		
۸	دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی	*					
۹	دانشکده زبانهای خارجی		*	*			
۱۰	دانشکده علوم	*	*	*	*	*	
۱۱	دانشکده علوم اجتماعی	*	*	*	*	*	
۱۲	دانشکده علوم اداری و مدیریت بازرگانی		*	*	*	*	
۱۳	دانشکده فنی		*	*	*	*	
۱۴	دانشکده کشاورزی (مرکزی)		*	*	*		
۱۵	دانشکده محیط زیست		*	*	*		
۱۶	دانشکده منابع طبیعی		*	*	*		
۱۷	دانشکده هنرهای زیبا		*	*	*		
۱۸	شهید احمد دهقانی (مجمع آموزش عالی قم)		*	*	*		
۱۹	شهید مداح (مجمع آموزش عالی ابوریحان)		*	*	*	*	
۲۰	کوی دانشگاه		*	*	*		
۲۱	گروه ریاضی دانشکده علوم		*	*	*	*	
۲۲	گروه فیزیک دانشکده علوم		*	*	*	*	
۲۳	گروه مکانیک دانشکده فنی		*	*	*	*	
۲۴	گروه مهندسی متالورژی و مواد		*	*	*	*	
۲۵	مرکز بین‌المللی آموزش زبان فارسی		*	*	*		
۲۶	مرکز تحقیقات بیوشیمی - بیوفیزیک		*	*	*		
۲۷	مرکز تحقیقات کویری و بیابانی ایران		*	*	*	*	
۲۸	مرکز مطالعات عالی بین‌المللی		*	*	*	*	
۲۹	موسسه باستانشناسی و موقوفات دکتر افشار		*	*	*		
۳۰	موسسه حقوق تطبیقی		*	*	*		
۳۱	موسسه روانشناسی	*	*	*	*	*	
۳۲	موسسه ژئوفیزیک		*	*	*		
۳۳	موسسه لغتنامه دهخدا		*	*	*		

جدول شماره ۲ روشهای دستیابی به منابع اطلاعاتی

دستیابی انواع منابع	نوع دستیابی به فقه			نام کتابخانه‌ها	ردیف
	باز و بسته	بسته	باز		
		*		استاد شهید آیت‌الله مرتضی مطهری	۱
			*	انستیتیوی الکترونیک	۲
		*		دانشکده ادبیات و علوم انسانی	۳
اسناد پایان‌نامه‌ها و مجلات صحا	*		*	دانشکده اقتصاد	۴
		*		دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزش	۵
		*		دانشکده حقوق و علوم سیاسی	۶
			*	دانشکده دامپزشکی	۷
			*	دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی	۸
		*		دانشکده زبانهای خارجی	۹
			*	دانشکده علوم	۱۰
	*			دانشکده علوم اجتماعی	۱۱
	*	*		دانشکده علوم اداری و مدیریت بازرگانی	۱۲
مرجع و نشریات ادواری باز	*			دانشکده فنی	۱۳
مرجع و نشریات ادواری باز	*	*		دانشکده کشاورزی (مرکزی)	۱۴
			*	دانشکده محیط زیست	۱۵
			*	دانشکده منابع طبیعی	۱۶
			*	دانشکده هنرهای زیبا	۱۷
		*		شهید احمد دهقانی (مجمع آموزش عالی قم)	۱۸
	*			شهید مداح (مجمع آموزش عالی ابوریحان	۱۹
		*		کوی دانشگاه	۲۰
			*	گروه ریاضی دانشکده علوم	۲۱
			*	گروه فیزیک دانشکده علوم	۲۲
			*	گروه مکانیک دانشکده فنی	۲۳
			*	گروه مهندسی متالورژی و مواد	۲۴
	*			مرکز بین‌المللی آموزش زبان فارسی	۲۵
	*	*		مرکز تحقیقات بیوشیمی - بیوفیزیک	۲۶
			*	مرکز تحقیقات کویری و بیابانی ایران	۲۷
			*	مرکز مطالعات عالی بین‌المللی	۲۸
		*		موسسه باستانشناسی و موقوفات دکتر افشار	۲۹
مرجع باز و مخازن بسته	*			موسسه حقوق تطبیقی	۳۰
		*		موسسه روانشناسی	۳۱
			*	موسسه ژئوفیزیک	۳۲
			*	موسسه لغتنامه دهخدا	۳۳

جدول شماره ۳ ساعتهای شروع، پایان و تراکم کار در کتابخانه‌ها

ردیف	نام کتابخانه‌ها	ساعات کار	تراکم صبحگاهی	تراکم عصر
۱	استاد شهید آیت‌الله مرندی مطهری	۷/۵-۱۵/۵	۹/۵-۱۰/۵	۱۴/۵-۱۵
۲	انستیتوی الکترونیک	۷/۵-۲۰	۹-۱۲	۱۳-۱۵
۳	دانشکده ادبیات و علوم انسانی	۸-۱۹	۱۰-۱۲	۱۵-۱۷
۴	دانشکده اقتصاد	۸-۱۸/۵		
۵	دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزش	۷/۵-۱۵	۹-۱۱	۱۳-۱۵
۶	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	۸-۱۸	۹-۱۱	۱۳-۱۵
۷	دانشکده دامپزشکی	۷/۵-۱۸	۱۰-۱۳	۱۵-۱۷
۸	دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی	۸-۱۸		
۹	دانشکده زبانهای خارجی	۷/۵-۱۷	۹/۵-۱۲	۱۳-۱۵
۱۰	دانشکده علوم	۸-۲۱	۹/۵-۱۳	۱۴-۱۶
۱۱	دانشکده علوم اجتماعی	۸-۱۸	۱۰-۱۲	۱۴-۱۶
۱۲	دانشکده علوم اداری و مدیریت بازرگانی	۷/۵-۱۸	۹/۵-۱۲	۱۳/۵-۱۵
۱۳	دانشکده فنی	۷/۵-۱۵/۵	۱۰-۱۱	۱۲-۱۳
۱۴	دانشکده کشاورزی (مرکزی)	۷/۵-۲۲	۹-۱۲	۱۲/۵-۲۰
۱۵	دانشکده محیط زیست	۸-۱۵/۵		
۱۶	دانشکده منابع طبیعی	۷/۵-۱۵/۵		
۱۷	دانشکده هنرهای زیبا	۸-۱۷	۱۰-۱۶	
۱۸	شهید احمد دهقانی (مجمع آموزش عالی قم)	۸-۱۷	۹-۱۱	۱۵-۱۶
۱۹	شهید مداح (مجمع آموزش عالی ابرویحان)	۷/۵-۱۶	۱۰-۱۲	۱۴-۱۵
۲۰	کوی دانشگاه	۷/۵-۲۰	۹-۱۲	۱۶-۱۹
۲۱	گروه ریاضی دانشکده علوم	۸-۱۵/۵	۱۰/۵-۱۲/۵	۱۳/۵-۱۵
۲۲	گروه فیزیک دانشکده علوم	۸-۱۹	۸،۱۰/۵-۱۲	۱۳/۵-۱۶/۵
۲۳	گروه مکانیک دانشکده فنی	۷/۵-۱۵	۹/۵-۱۱/۵	۱۳-۱۴/۵
۲۴	گروه مهندسی متالورژی مواد	۸-۱۵		
۲۵	مرکز بین‌المللی آموزش زبان فارسی	۷/۵-۱۵/۵	۹-۱۰	۱۴-۱۵
۲۶	مرکز تحقیقات بیوشیمی - بیوفیزیک			
۲۷	مرکز تحقیقات کویری و بیابانی ایران	۷/۵-۱۹	۹-۱۲	۱۳-۱۵
۲۸	مرکز مطالعات عالی بین‌المللی	۸-۱۴		
۲۹	موسسه باستانشناسی و موقوفات دکتر افشار	۸/۵-۱۵/۵	۱۰-۱۲	
۳۰	موسسه حقوق تطبیقی	۸-۱۵	۱۳-۱۵	
۳۱	موسسه روانشناسی	۸-۳/۵	۹/۵-۱۱	۱۳-۱۵
۳۲	موسسه ژئوفیزیک	۸-۱۵/۵	۱۰-۱۳	
۳۳	موسسه لغتنامه دهخدا	۷/۵-۱۴		

جدول شماره ۴ امانت بین کتابخانه‌های

ردیف	نام کتابخانه‌ها	ارائه	شرایط عددی	اجرای رضایت بخش	علت عدم
۱	استاد شهید آیت‌الله مرتضی مطهری	+	+	#	
۲	انستیتوی الکترونیک	+	#	+	
۳	دانشکده ادبیات و علوم انسانی	+	+	+	
۴	دانشکده اقتصاد	+	+	#	
۵	دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزش	+	+	+	
۶	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	+	+	+	
۷	دانشکده دامپزشکی	+	+		
۸	دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی	+	+		
۹	دانشکده زبانهای خارجی	+	+	#	
۱۰	دانشکده علوم	+	+		
۱۱	دانشکده علوم اجتماعی	+	+	+	
۱۲	دانشکده علوم اداری و مدیریت بازرگانی	+	+	+	
۱۳	دانشکده فنی	+	+	+	
۱۴	دانشکده کشاورزی (مرکزی)	+	+		
۱۵	دانشکده محیط زیست	+	+		
۱۶	دانشکده منابع طبیعی	+	+		
۱۷	دانشکده هنرهای زیبا	+	+	+	
۱۸	شهید احمد دهقانی (مجمع آموزش عالی قم)	#			
۱۹	شهید مداح (مجمع آموزش عالی ابرویحان)	+	+		
۲۰	کوی دانشگاه				
۲۱	گروه ریاضی دانشکده علوم	+			
۲۲	گروه فیزیک دانشکده علوم	+	+		
۲۳	گروه مکانیک دانشکده فنی	+	+	+	
۲۴	گروه مهندسی متالورژی و مواد	+	+		
۲۵	مرکز بین‌المللی آموزش زبان فارسی	+	#	+	
۲۶	مرکز تحقیقات بیوشیمی - بیوفیزیک				
۲۷	مرکز تحقیقات کویری و بیابانی ایران	+	+	#	عدم همکاری
۲۸	مرکز مطالعات عالی بین‌المللی	+	+	+	
۲۹	موسسه باستانشناسی و موقوفات دکتر افشار	#			
۳۰	موسسه حقوق تطبیقی	+	+		
۳۱	موسسه روانشناسی	+	+	+	
۳۲	موسسه ژئوفیزیک	+	+	+	
۳۳	موسسه لغتنامه دهخدا	#			

جدول شماره ۵ روشهای اشاعه اطلاعات

یف	نام کتابخانه ها	حضور	تازه ها	فهرستهای ادواری	شماره مجله	تابلو اعلانات
۱	استاد شهید آیت الله مرتضی مطهری	#				
۲	انستییوی الکترو تکنیک	+				#
۳	دانشکده ادبیات و علوم انسانی	#				
۴	دانشکده اقتصاد	+	*			#
۵	دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزش	#				
۶	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	+	*			
۷	دانشکده دامپزشکی	+				
۸	دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی					
۹	دانشکده زبانهای خارجی	#				
۱۰	دانشکده علوم	+	*			#
۱۱	دانشکده علوم اجتماعی	#				
۱۲	دانشکده علوم اداری و مدیریت بازرگانی	+	*			#
۱۳	دانشکده فنی	+	*	*		#
۱۴	دانشکده کشاورزی (مرکزی)	+	*	*		#
۱۵	دانشکده محیط زیست					
۱۶	دانشکده منابع طبیعی	+	*			
۱۷	دانشکده هنرهای زیبا	+	*			#
۱۸	شهید احمد دهفانی (مجمع آموزش عالی قم)	+				#
۱۹	شهید مداح (مجمع آموزش عالی ابوریحان)	+				#
۲۰	کوی دانشگاه					
۲۱	گروه ریاضی دانشکده علوم					
۲۲	گروه فیزیک دانشکده علوم					
۲۳	گروه مکانیک دانشکده فنی	#				
۲۴	گروه مهندسی متالورژی و مواد					
۲۵	مرکز بین المللی آموزش زبان فارسی	+			*	
۲۶	مرکز تحقیقات بیوشیمی-بیوفیزیک					
۲۷	مرکز تحقیقات کوپری و بیابانی ایران	+		*		#
۲۸	مرکز مطالعات عالی بین المللی	+				#
۲۹	موسسه باستانشناسی و موقوفات دکتر افشار	#				
۳۰	موسسه حقوق تطبیقی	+				
۳۱	موسسه روانشناسی	+				#
۳۲	موسسه ژئوفیزیک					
۳۳	موسسه لغتنامه دهخدا					

جدول شماره ۶ امکانات مبادله منابع و اطلاعات			ردیف
با شرح مدرن	مبادله منابع	نام کتابخانه ها	
	#	استاد شهید آیت الله مرتضی مطهری	۱
	#	انستیتیوی الکترونیک	۲
	#	دانشکده ادبیات و علوم انسانی	۳
#	+	دانشکده اقتصاد	۴
	#	دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزش	۵
#		دانشکده حقوق و علوم سیاسی	۶
	#	دانشکده دامپزشکی	۷
		دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی	۸
	#	دانشکده زبانهای خارجی	۹
		دانشکده علوم	۱۰
#	#	دانشکده علوم اجتماعی	۱۱
		دانشکده علوم اداری و مدیریت بازرگانی	۱۲
+	+	دانشکده فنی	۱۳
+	+	دانشکده کشاورزی (مرکزی)	۱۴
		دانشکده محیط زیست	۱۵
+	+	دانشکده منابع طبیعی	۱۶
	#	دانشکده هنرهای زیبا	۱۷
		شهید احمد دهقانی (مجتمع آموزش عالی قم)	۱۸
		شهید مداح (مجتمع آموزش عالی ابوریحان	۱۹
		کوی دانشگاه	۲۰
		گروه ریاضی دانشکده علوم	۲۱
		گروه فیزیک دانشکده علوم	۲۲
	#	گروه مکانیک دانشکده فنی	۲۳
		گروه مهندسی متالورژی و مواد	۲۴
+	+	مرکز بین المللی آموزش زبان فارسی	۲۵
		مرکز تحقیقات بیوشیمی - بیوفیزیک	۲۶
#	+	مرکز تحقیقات کویری و بیابانی ایران	۲۷
	+	مرکز مطالعات عالی بین المللی	۲۸
		موسسه باستانشناسی و موقوفات دکتر افشار	۲۹
	#	موسسه حقوق تطبیقی	۳۰
+	+	موسسه روانشناسی	۳۱
	#	موسسه ژئوفیزیک	۳۲
	#	موسسه لغتنامه دهخدا	۳۳

پروژه شبکه علم و اطلاعات مرکزی

پرتال جامع علوم انسانی